

Úvodní slovo

Vážení čtenáři,
prostřednictvím této knihy se můžete seznámit s životem a kariérou jednoho z neúspěšnějších českých komiků – Ference Futuristy. Doposud se o něm napsalo velmi málo a uceleně jej žádný publicista nezpracoval vůbec. A přece lze doložit, že byl ve „své době“ uznávanější a oblíbenější než král komiků Vlasta Burian. Neměl však na různých ustláno, což jedinečně charakterizoval historik L. Čermák: „Futuristův umělecký i lidský osud je jednou z nejsmutnějších kapitol naší divadelní historie. Mimořádné nadání a neúnavná energie jej předurčovaly k vrcholným uměleckým cílům, a přece mu nebylo dopřáno zaujmout místo mezi vyvolenými na českém hereckém Parnasu.“

Na Futuristův život lze nahlížet z několika rovin. Byl nejen komikem (jeho projev byl často označován jako drastický), ale také hercem vážného ladění, zpěvákem a textařem mnoha populárních šlágrů, autorem jevištních opusů, a dokonce divadelním ředitelem. To vše činil s nemalým úspěchem a ohlasem u široké veřejnosti.

Ferenc Futurista zanechal vskutku obrovskou stopu v historii českého umění a my se ji pokoušíme čtenářům takto uceleně poskytnout. Zaobíráme se jeho profesními i soukromými aktivitami, přinášíme pozoruhodné dobové tiskové zprávy a uvádíme také skutečnosti, které až doposud ležely bez povšimnutí v našich archivech, knihovnách či soukromých sbírkách. Pozornost věnujeme také jeho rodině, v níž se to doslova hemží umělci (hudební skladatelé, výtvarníci, herci...). Činíme tak cíleně a symbolicky v době, kdy si budeme připomínat 125 let od Futuristova narození.

Ferenc Futurista byl označen významným kritikem Jindřichem Vodákem atributem „Car Ivan Hrozný české komiky“. (Karel Houba jej v 80. letech také pojmenoval: český Fernandel.) Věříme, že si na základě námi zveřejněných skutečností podobně uvědomíte význam jeho slov, a možná najdete pro Futuristu snad i jiné – třeba vlastní – přirovnání.

Radek Žitný, Jaromír Farník

Smíchov nebo Mníšek pod Brdy?

Dne 7. prosince roku 1891 se narodil v umělecké rodině Fialových syn František. Stalo se tak v Praze na Smíchově v č. p. 204 v nemanželské domácnosti dvacetiletého Karla Fialy (toho času protokolista / subalterní úředník hejtmanství na Smíchově) a sedmnáctileté Antonie, roz. Zelenkové (oddáni byli až 13. 8. 1893). Syn byl pokřtěn římskokatolickým kaplanem Fr. Taušem dne 13. prosince téhož roku a v jeho křestním listě skvělo se od toho dne jméno František de Paula Fiala.¹

V průběhu let se ovšem vyskytlo také tvrzení, že se František Fiala narodil téhož data, avšak v Mníšku pod Brdy – v domě, který patřil Fialovým. Šlo pouze o nijak nepodložené ústní tvrzení, které bylo později „převzato“ několika publicisty za oficiální životopisný údaj.

Pakliže bychom striktně věřili rodnému listu, lze spolehlivě doložit, že místem narození budoucího umělce byl bezpochyby pražský Smíchov. Jestliže bychom byli ochotni zpochybnit páterův inkoust na hlavičkovém papíře, pak se František Fiala narodil v podbrdském městečku. K této verzi ještě připomínáme, že se v dobách minulých často stávalo, že rodička odjela porodit mimo své bydliště a svého potomka pak nechala úředně zapsat v místě svého oficiálního bydliště.²

To však nebyl případ rodiny Fialů. Těžko říci, kdo s touto dezinformací přišel jako první. Ať už to byl kdokoliv, je možné snažit se jej částečně pochopit, neboť je dostupných pár zmínek v literatuře

---

1 Oddací list K. Fialy a A. Zelenkové, Farní úřad u sv. Václava, fol. č. 239.

2 Rodný a křestní list – Farní úřad sv. Václava na Smíchově, fol. č. 175 z roku 1891. Generální vikariát Praha II, Římskokatolická fara Praha-Smíchov.

o existenci několika generací rodiny Fialových v Mníšku pod Brdy. Za všechny uvedme například tuto: „Více než půl století působil v Mníšku majitel krejčovského závodu, nadaný hudebník František Fiala, kapelník a učitel hudby, který vštěpoval několika generacím základy hudby. Bylo mu dopřáno dožítí se pozhnaného věku 88 let. Měl šest synů, vesměs dobrých a nadaných hudebníků. Prvý: Ferdinand, člen divadelního orchestru ve smíchovské Aréně a člen České filharmonie, jehož dva synové byli populárními umělci: Jiří Fiala, hudební skladatel, dirigent Vinohradské zpěvohry, a jeho bratr, akademický malíř a filmový architekt Ferdinand Fiala. Druhý: Karel, člen orchestru Švandova divadla na Smíchově a později Pražanům dobře známý filmový herec němeého filmu. Ten měl rovněž dva syny – umělce: hudebního skladatele, kapelníka a filmového herce Emanu Fialu, jehož druhým nevlastním bratrem je František, krycím jménem Ferenc Futurista. Třetí: Alois, bývalý člen Pražské filharmonie. Čtvrtý: Eman, malíř porcelánu, měl rovněž dva syny umělce: Emanu Fialu, divadelního malíře, a Josefa Fialu, rovněž divadelního malíře ve Vídni. Pátý: Josef, zahradník v Mníšku, měl syna Josefa Fialu, který je členem orchestru divadla v Bratislavě. Šestý: František, výborný malíř porcelánu. Sestra Emanu Fialy a Ference Futuristy Marie, provdaná Třešňáková, vlastnila rodinný domek s lesem ‚Kalvárií‘ a uchovává mnohé památky na rod Fialů v Mníšku.“³

Fialovi (celé toto rozšířené příbuzenstvo bylo řadu let bez skrupulí označováno mnohými publicisty termínem „fialový mor“) žili evidentně v Mníšku pod Brdy po několik generací. Budoucí komik František Fiala se zde však nenarodil.

František Fiala – od zubatého chlapce k akademickému sochaři

Ještě než se začaly otevřeně projevovat komediantské sklony, vyučil se mladý František Fiala štukatérem ve vinohradské firmě Mayer, Popp a Riedl a studoval sochařství na pražské UMPRUM ve třídě profesorů Suchardy a Kloučka. Z této instituce se nám také do dnešních dnů dochovala zpráva rektorátu o docházce námi sledovaného žáka. Doslova se zde píše: „Studoval na ústavě zdejším jako řádný žák po 5 let, a to od

---

3 ŠŤASTNÝ, Jan: *Městečko pod skalkou*. Řevnice, 1948, s. 185.

počátku školního roku 1909/1910 nepřetržitě až do konce školního roku 1914/1915.“⁴

O tom, že zde Fiala nestudoval zbytečně, podáváme sdělení v následující kapitole. Ještě předtím však dejme slovo Emanu Fialovi, známému všestrannému umělci a bratrovi Ference Futuristy v jedné osobě: „Bydleli jsme na Vinohradech v Budečské ulici a s námi na chodbě bydlela rodina Jenčíkova. Joe Jenčík, pozdější choreograf Národního divadla, byl Ferencův kamarád a rádi se spolu vydávali na dobrodružné toulky Prahou... Variété, to bylo něco pro nás. Byl to nezapomenutelný zážitek. Pamatuji se na jednoho Číňana, který tam vypil celé akvárium i s rybičkami, a pak to celé zase pěkně vyplivnul zpátky do toho akvária. Ferenc mě celou cestu přemlouval, abych se přimluvil u otce, aby nám také zakoupil akvárium s rybičkami, že se to prý také naučí. Každé číslo, které jsme ve Variété viděli, jsme samozřejmě museli zkoušet na našem dvoře a pořádali jsme představení pro kluky z celé naší ulice. Hlavní role měl vždy Ferenc, a to byly také jeho začátky pozdější divadelní dráhy. Jednou se stala velká rodinná scéna kvůli tomu, že si roztrhl kalhoty o hřebíky, které si natloukl na prkýnko, a zkoušel dělat fakíra. Vynikal však výborně jako klaun. Čert ví, kde sehnal to divoké oblečení, ve kterém se zjevoval, šklebil se a dělal grimasy, a to bylo panečku něco, co stálo za podívání... Otec měl dojem, že v bratrovi se začaly projevovat kumštýřské sklony k sochařině, a ve snaze je podpořit, dal ho studovat umělecko-průmyslovou školu. Dostal se k profesorovi Štursovi. Nevydržel tam však dlouho a přešel na malířskou větev k prof. Kyselovi a pak k prof. Benešovi. V té době ho už však mocněji přitahoval kabaret...“⁵

Sochařské intermezzo – Humpolec a Vinohrady

Při návštěvě Divadla na Vinohradech pravděpodobně nespočíte zrak větší diváků na Ferencových plastikách. Jsou totiž umístěny jaksí mimo obvyklé zorné pole – nad bočními vchody do divadelní budovy. Pokud si však „dáme tu práci“ a obejdeme divadlo, zjistíme, že každá ze dvou hlav klaunů má zcela jiný výraz obličeje. Mnohé z nás napadne, že

---

4 Potvrzení návštěvy školy UMPRUM, č. j. 768 ze dne 26. 3. 1931; dne 15. 8. 1915 se již komik považoval za profesionálního umělce: „Jest zcela způsobilý k pěvecko-hereckým produkcím.“ – NA-PRP, kr. 2076, sign. F 485/7.

5 FIALA, Eman: rukopisné vzpomínky, nedatováno.

Začínající komik Ferenc Futurista. Bezelstný výraz na jedné z raných fotografií nedává tušit budoucí bouřlivý herecký projev.

Sochy z Ferencovy dílny jsou dodnes umístěny na secesní humpolecké radnici.

se jedná částečně o autobusty, do nichž Ferenc zapracoval nejen rysy své, ale i svého bratra Emany. Patrně právem. Bohužel není možné dnes přesně určit z žádného hodnověrného pramene, kdy je Ferenc vytvořil ani kdy byly na fasádu divadla umístěny. Jsou však hmatatelným důkazem Ferencovy vskutku profesionální sochařské práce, která nepostrádala invenci.⁶

---

⁶ K tomu nám dne 15. 3. 2011 napsala paní Zuzana Paulusová z Divadla na Vinohradech následující: „Bohužel přesné datum umístění plastik Ference Futuristy nad bočními vchody se nám nepodařilo zjistit. Víme spolehlivě jen tolik, že to nebylo při otevření divadla v roce 1907. F. Futurista byl v Divadle na Vinohradech v angažmá pouze rok (1922–1923), pak tady působil jako stálý host, což ale nemusí nijak souviset s obdobím umístění plastik. Nemáme k dispozici archiv divadla z prvních desetiletí jeho existence... Naši předváleční předchůdci v Divadle na Vinohradech byli, co se týče informací o různých změnách v budově divadla – řekla bych –, poměrně laxní. Například je obtížné také přesně zjistit okolnosti instalování busty K. Čapka ve foyeru budovy v 1. patře...“ Eman Fiala napsal ve svých vzpomínkách poněkud bližší informaci: „Bratr se vyučil štukatérem v sochařské firmě Mayer, Popp a Riedl se sídlem na Vinohradech. Na ta léta zůstalo po něm dílo šklebicího se šaška nad postranním vchodem do Divadla na Vinohradech.“

Město Humpolec má také trvalou hmatatelnou vzpomínku na Ference. Konkrétně čtyři sochy zdobí čelní stěnu místní secesní radnice. Při vzniku budovy v roce 1914 se jednalo o zkrášlení budovy symbolickou výzdobou. Proč byl osloven právě Ferenc, také nevíme. Zanechal zde však vskutku obdivuhodné dílo, což lze snadno vyčíst z proporcí (blíživých se životní velikosti) a zdobnosti skulptur, které vyjadřovaly svou symbolikou tyto pojmy: Spravedlnost, Práce, Vlast, Samospráva.

Po kumštýřské činnosti Ferencově se dochoval ještě jeden pozůstatek. Dokázal zrekonstruovat rokokové skleníky hraběte Colloredo-Mansfelda na Dobříši.⁷

A to je žel už vše, co dnes můžeme z Ferencovy sochařské a štukatéřské činnosti obdivovat.

Z ostatních oborů Ference Futuristy je toho však přehřel. Především je to činnost herecká (komická) a režisérská, kterou počal pěstovat právě v době svých studií na UMPRUM.

Pseudonym – z Františka je Ferenc, z Fialy je Futurista

Podle historika J. Mezsnera lze komikovy začátky ještě z dob studií situovat do těchto někdejších pražských sálů a lokalit: hospody Na Rybárně, U Halánků (společně s Josefem Skupou), Na Bašce (Jiršího náměstí), U Čížků (v Ječné ulici), U Bucků; od roku 1912 v pražských kabaretech a po českých městech s Alfrédem Bedřichem Kohnem, U Kuřího oka na Vinohradech.⁸

Budova U Halánků (původně pivovar a vinopalna, dnes Náprstkovo muzeum) na Betlémském náměstí v Praze stojí dodnes a je tak němým svědkem komikových začátků. Začínal zde v letech 1914–1915 společně s legendou českého loutkoherectví Josefem Skupou.⁹

---

7 Srov. *České slovo*, 5. 12. 1941.

8 MEZSNER, Jindřich: *Jak se bavila Praha*. Nevydaný rukopis, 2. díl, Praha, 1988, s. 417. Na Ferencovo účinkování vzpomínal také Josef Waltner: „FERENCE Futuristu jsem ve skutečnosti poznal již v roce 1914, když jsem byl na jeho benefici U Kuřího oka na Královských Vinohradech.“ – *Divadlo*, 10. 2. 1940.

9 „V Kabaretu U Halánků na Betlémském náměstí začal Josef Skupa se samostatnými výstupy. Často mu byl spoluhráčem student sochařství František Fiala, který se brzy nato osamostatnil jako náš přední kabaretiér Ferenc Futurista.“ – *Rudé právo*, 15. 1. 1972.